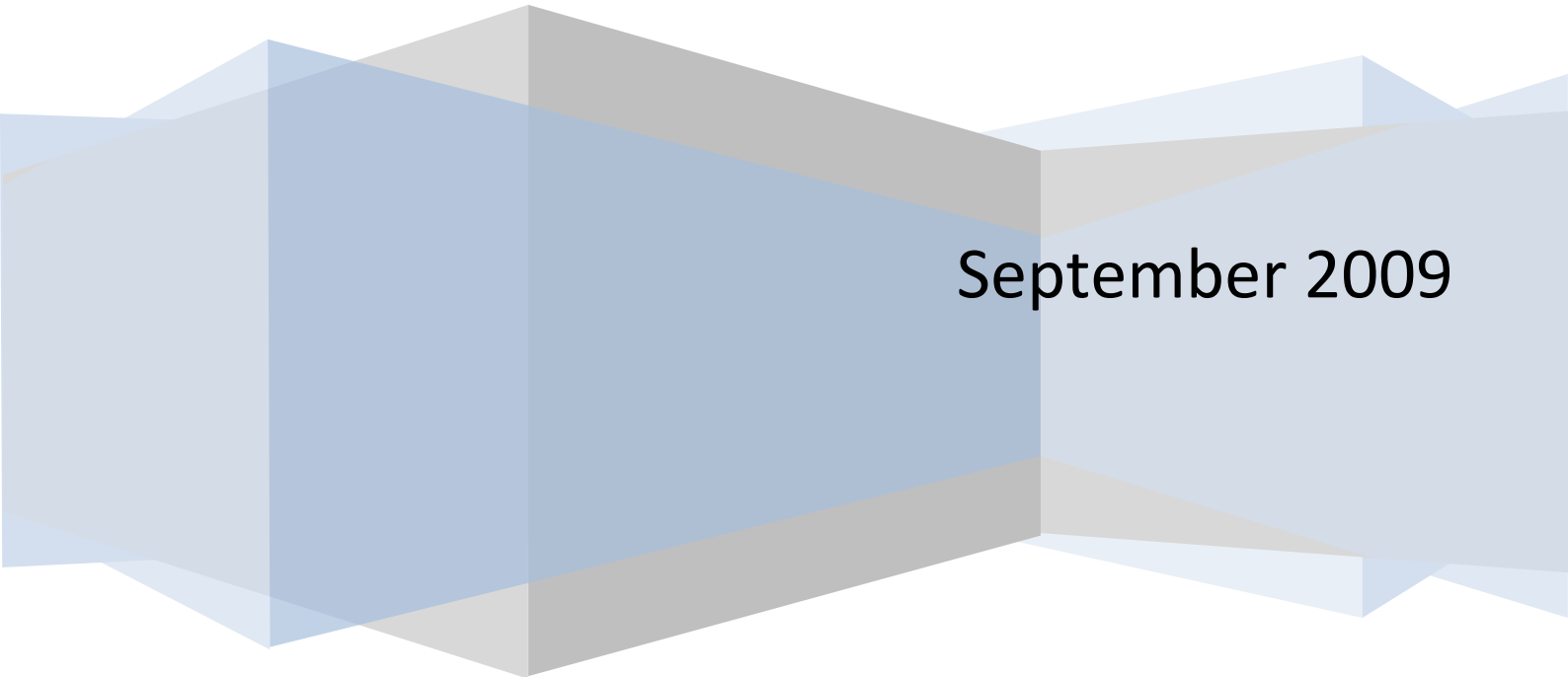

Ettevõtlusõpe Eesti kõrgkoolides

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi
ettevõtlusõppe töörühma koostatud raport ja
tegevuskava aastateks 2010-2013

September 2009

Ettevõtlusõppe raporti koostamisel osalesid töögrupi liikmed Haridus- ja Teadusministeeriumist, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumist, Rektorite Nõukogust, Rakenduskõrgkoolide Rektorite Nõukogust, Üliõpilasliidust, Kaubandus- ja Tööstuskojast, teadus- ja tehnoloogiaparkidest, Arengufondist, SA Archimedesest ning ekspertidena Tõnis Mets ja Madis Habakuk.

Raport ja tegevuskava esitati Innovatsioonipoliitika komisjonile oktoobris 2009

Sisu

Sissejuhatus.....	4
Ettevõtlusõppe taustast ja olukorrast mitte-majanduserialadel.....	5
Ettevõtlusõppest	5
Ettevõtlusõppe olukord Eestis.....	5
Lähteülesanne olukorra kaardistusele.....	5
Ettevõtlikus Eestis.....	6
Ettevõtlusõpe riiklikes arengukavades ja strateegiates.....	7
Majandus- ja ettevõtlusained kõrgkoolide mitte-majanduserialade õppekavades.....	7
Ettevõtlusõpe Eesti ülikoolides, osapoolte hinnangud ja hoiakud, ekspertarvamused.....	9
Kokkuvõtte hetkeolukorrast Eestis	10
Ettevõtlusõppe tegevuskava aastateks 2010-13.....	12
I fookus: ettevõtlusõppe sisu ja kvaliteedi arendamine.....	12
Põhimõtted.....	12
Ettevõtluse aluseks on ettevõtlik inimene.....	12
Areng läbi koostöö.....	12
Teooria ja praktika käsikäes.....	12
Väliskompetentsi kaasamine	12
Teaduspotentsiaali integreerimine õppetöösse	13
Tegevused	13
II fookus: Ettevõtlusõppe laiema kättesaadavuse ja erialaõppesse integreerituse tagamine.....	15
Põhimõtted.....	15
Valikainena bakalaureuse ja rakenduskõrghariduse tasemel kõigile õppuritele.....	15
Loodus-, täppis- ja tehnoloogia (LTT) ja õpetajakoolituse valdkonna erialade õppekavades kohustuslik ettevõtlusainete moodul	15
Ettevõtlikkus ülekantavate teadmiste ja oskustena erialaainetes.....	15
Majandus- ja mitte-majanduserialade tihedam integreeritus.....	15
Tegevused	15
Tegevuskava rakendamine.....	17
Üldine juhtimine ja progressi jälgimine.....	17
Tegevuste juhtimine	17
MKMi tegevused.....	17
HTMi tegevused.....	17
Kõrgkoolide tegevused	17
Lisa. Majandus- ja ettevõtlusained Eesti kõrgkoolide mitte-majandus erialade õppekavades.....	18

Sissejuhatus

Käesolev raport valmis Majandus- ja Kommunikatsiooniministri palvel moodustatud ettevõtlusõppe alase töörühma koostöös, kaasates aruteludesse nii kõrgkooli kui muid valdkonnaga seotud organisatsioone.

Raporti eesmärgiks on kaardistada ettevõtlusõppe olukord Eesti kõrgkoolide mittemajanduserialadel ning teha ettepanekud edasiseks tegevuseks.

Tänapäeval puudub Eestis ettevõtlusõppe valdkonda kõrghariduses käsitlev süsteemne raamistik. Selle tulemusel on olukord ettevõtlusõppe pakkumisel kõrgkooli väga erinev. On kõrgkooli, kus on 100%-liselt kõikides õppekavades majandus- ja ettevõtlusaineid ja on selliseid, kus enamustes õppekavades puuduvad majandus- ja ettevõtlusained kohustuslike ja valikainete nimekirjas.

Samal ajal vajab Eesti majanduses struktuursete muutuste ellukutsumiseks järjest enam ettevõtlikke inimesi kõikidel elualadel, mistõttu on vajadus ühtse ettevõtlusõppe arendamise raamistiku järele üha teravnenud.

Käesolev raport annab ülevaate majandus- ja ettevõtlusainete kättesaadavusest ja integreeritusest Eesti kõrgkoolide õppekavades, toob välja ekspertide ja asjaosaliste hinnangud hetkeolukorrale ning kaardistab võimalikud tegevussuunad ajaperspektiivis 2010-2013.

Antud tegevuskava toetab Eesti kõrghariduse strateegias, Eesti ettevõtluspoliitika strateegiadokumendis ja riiklikus teadus- ja arendus ning innovatsioonistrateegias Teadmistepõhine Eesti toodud eesmärgid.

Läbi ühtse tegevuskava on võimalik parendada ettevõtlusõppe kvaliteeti ja kättesaadavust tagamaks kõrghariduse vastavus tööturu ja majanduse arengu ja konkurentsivõime vajadustele.

Ettevõtlusõppe taustast ja olukorrast mitte-majanduserialadel

Ettevõtlusõppest

Ettevõtlusõpe on mitmetahuline, interdistsiplinaarne ala, millele ühese definitsiooni andmine võib viia kas liiga üldsõnalise või siis puuduliku määratluseni. Ajalooliselt on ettevõtlusõppe distsipliin kujunenud juhtimisõppest ja esimesena tutvustati iseseisvat ettevõtluskursust Harvardi ülikoolis 1947.a.¹ Siiski aja jooksul on distsipliin kaugenenud majandus- ja juhtimiskesksest lähenemisest, hõlmates üha laiemat spektrit erinevaid teadmisi ja oskusi. Ettevõtlusõppe tulemuseks võib olla nii ettevõtlikult käituv indiviid, reaalne uus äriühing või kolmanda sektori organisatsiooni või ettevõtlikum avaliku sektori organisatsioon.²

Ettevõtlusõppe olukord Eestis

Lähteülesanne olukorra kaardistusele

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt 2009.a kevadel moodustatud kõrgharidustaseme ettevõtlusõppe töögrupi ülesandeks on välja töötada kontseptsioon ettevõtlusõppe arendamiseks Eesti kõrgkoolide mitte-majanduserialadel.

Kontseptsiooni eesmärk on sõnastada keskpika perspektiivi eesmärgid ning võimalikud lahendused ja meetmed olukorra parendamiseks. Eesmärgipüstituseks ja võimalike lahenduste väljatöötamise aluseks on tänase olukorra kirjeldus kolmel tasandil:

- **riigi tasand**, mis kirjeldab üldiselt tänast ettevõtlikkust ühiskonnas ning vajakajäämisi ettevõtlushariduses kui majanduse struktuurimuudatusteks vajalikus aluses;
- **kõrgkooli tasand**, mis kirjeldab ettevõtlus- ja majandusainete integreeritust mitte-majanduserialade õppekavadesse ja
- **õppetase**, mis kirjeldab pakutava õppe taset ja võimalusi läbi õppurite ja ekspertide hinnangute ja hoiakute.

¹ Kadri Pedas, magistritöö „Ettevõtlusõppe arendamine kõrgkoolides üliõpilasfirma programmi rakendamise näitel“, 2009, TTÜ majandusteaduskond, juhendaja prof. Urve Venesaar

² Ibid, lk 17

Ettevõtlikus Eestis

Lühidalt: Majanduskasvu perioodil paranes Eesti elanike ettevõtlikkus, jõudes Euroopa keskmisele tasemele. Peamised probleemid on seotud teadmiste ja oskuste vähesusega ning kõrgkooli lõpetanute vähesel ettevõtlusaktiivsusega. Majanduslanguse mõju ei pruugi soosida ettevõtlusaktiivsuse kasvu.

Eesti Konjunkturiinstituudi 2004.a. uuringust selgus, et 69% Eesti elanikest eelistaks võimalusel palgatööd.³ See näitaja erines 2004.a. EL keskmisest 20% võrra (EL15 49%). Majanduse kiire kasvu periood parandas veidi antud näitajat, sest 2007. aastal Euroopa Komisjoni poolt läbi viidud ettevõtlikkuse uuringust selgus, et eestlaste soov olla endale tööandjaks (ing. k. *being self-employed*) lähenes Euroopa Liidu liikmesriikide keskmisele. 40% Eesti küsitletutest vastas, et sooviks olla iseendale tööandjaks (EU25 45%) ning 49%, et sooviks olla palgatöötaja (EU25 50%).⁴

Joonis 1 Palgatöö eelistamise põhjused. Andmed Eurobarometer 2007

Jättes kõrvale ka mujal Euroopas levinud peamised põhjused palgatöö eelistamisele (regulaarne sissetulek, fikseeritud tööaeg, sotsiaalne turvalisus) ilmnes antud uuringust, et võrreldes teiste Euroopa riikidega torkavad Eestis silma takistavate teguritena äriideede puudumine, kehvad finantseerimisvõimalused ning teadmiste ja oskuste puudus ettevõtlusega tegelemiseks. Viimase takistusteguri väärtus Eestis on Euroopa Liidu kõrgeim (21% vastanutest), mis viitab sellele, et Eesti elanikud tunnevad end ettevõtlusvaldkonnas vähe kompetentsetena.

Kõrghariduse tasemel väljenduvad ettevõtlikkusega seotud probleemid vilistlaste hulgas tehtud uuringu tulemustes, kus enim kõrgkoolide lõpetajaid leiab tööd avalikus sektoris (42% lõpetanutest) ja vaid väga väike osa (5% lõpetanutest) on tööl oma firmas, füüsilisest isikust ettevõtja või vabakutselisena.⁵ Kindlasti ei tohiks tõlgendada ettevõtjaks hakkamise madalat näitajat kui negatiivset nähtust ning fokuseerida ainult vastava numbriga töstmisele, vaid arvestada sellega, et ettevõtlik inimene võib olla väga väärtuslik ka palgatöötajana juba tegutsevas ettevõttes. Seega on väga oluline ettevõtlusõppe osas silmas pidada, et uute ettevõtjate põlvkonna loomise kõrval on kriitilise tähtsusega ka ettevõtlike valdkonna spetsialistide koolitamine, kes oma eriala teadmiste kõrval omavad hoiakut, teadmisi ja oskusi neid edukalt ettevõttes kasumlikult toimima panna.

Ehkki hetkel veel ei ole saadaval analüüse majandussurutise mõjust ettevõtlusaktiivsusele, võib eeldada, et võimenduvad sellised ettevõtlusega alustamist takistavad tegurid nagu kindlustunne tuleviku ees ja sotsiaalne turvalisus, ettevõtluskeskkonna ebastabiilsus ning halvenenud

³ Eesti Konjunkturiinstituut, Eesti elanike ettevõtlikkus, 2004, <http://ww2.eas.ee/vfs/2537/uuring%20Eesti%20elanike%20ettev%C3%B5tlikkus.pdf>

⁴ European Commission, Entrepreneurship Survey of the EU (25 Member States), United States, Iceland and Norway, 2007, http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_192_en.pdf

⁵ Klaris, Kõrgkoolide vilistlaste uuring, 2007, <http://www.ut.ee/lykka/240992>

finantseerimisvõimalused. Samas võib teatud osa palgatööst ilma jäänud kasvava tööpuuduse tingimustes valida just ettevõtja karjääri. Seetõttu on majanduslanguse mõju ettevõtlusaktiivsusele tänase seisuga veel keeruline hinnata.

Ettevõtlusõpe riiklikes arengukavades ja strateegiates

Riiklikul tasandil puudub täna süsteemne lähenemine ettevõtlusõppele. Põhjuseks on asjaolu, et ettevõtlusõppe teema kui selline on isegi Euroopa tasandil suhteliselt uus, millega hakati poliitilisel tasandil süstemaatilisemalt ja fokuseeritumalt tegelema mõned aastad tagasi.

Eesti kõrgharidusstrateegia aastateks 2006–2015 sätestab esimese tegevussuunana kõrghariduse seostamise Eesti ühiskonna vajaduste ja tööturu ootustega, mille eesmärgiks on Eesti arengu- ja innovatsioonihuvide arvestava ning Eesti ressursi otstarbekalt kasutava rahvusliku kõrgharidussüsteemi kujundamine. Siiski antud dokument ei käsitle ettevõtlusõppe teemat otseselt, vaid pigem kaudselt. Näiteks näeb strateegia ette kõrgkoolide innovatsioonilase tegevuse toetamist, sh õppetöö seostamist teadus- ja arendustööga, uurimistulemuste juurutamist praktikasse ning õppeasutuste ja ettevõtete/erialaliitude koostööd.

Eesti Ettevõtluspoliitika 2007-2013 strateegiadokument ütleb, et ettevõtlusõpe tuleks lülitada üldharidus-, kutse- ja kõrghariduskoolide õppekavadesse. Tänapäevase suurima probleemina on antud dokumendis välja toodud sobivate õppevahendite ning õppemetoodikate, samuti õpetajate puudus. Ettevõtlusõpet toetavate meetmetena on dokumendis välja toodud aga järgnevad tegevused:

- Ettevõtete ja õppeasutuste vahelise koostöö soodustamine läbi praktikantide ettevõtte tegevustesse kaasamise toetamise.
- Õppeprogrammide ja õppevahendite väljatöötamine ja arendamine edendamaks õpilaste ja tudengite ettevõtlikkust ning ettevõtlusalaseid teadmisi.
- Õpetajate, õppejõudude, teadlaste ja teiste haridustöötajate ettevõtlus- ja innovatsioonilaste teadmiste ja suhtumise arendamine läbi koolituse ning täiendava informatsiooni pakkumise.

Samuti võib ettevõtlikku inimese ja ühiskonna loomist toetavaid tegevusi leida **Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsioonistrateegia 2007-2013 „Teadmistepõhine Eesti“** tegevuskavast.

Majandus- ja ettevõtlusained kõrgkoolide mitte-majanduserialade õppekavades

Lühidalt: 45% bakalaureuse taseme mitte-majanduserialade õppekavades ei ole majandus- ega ettevõtlusõppeaineid. Olukord erineb ülikooliti väga suurel määral.

Uurimaks majandus- ja ettevõtlusainete (M&E) integreeritust mitte-majanduserialade õppekavadesse viis Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium 2009.a. juulis läbi kõrgkoolide õppekavade analüüsi. Kuigi Eestis on kokku 34 kõrgharidust pakkuvat õppeasutust, viidi õppekavade analüüs läbi 16-s (6 avalik-õiguslikku ülikooli ja 10 rakenduskõrgkooli). Tegemist on tudengite arvu poolest suurimate kõrghariduse õppekavasid õpetavate õppeasutustega, milles õppivate tudengite arv moodustab ligi 81% kõikidest vastavatest õppeasutustest.

Seega võib öelda, et tegemist on piisavalt suure valimiga peegeldamiseks tänast ettevõtlusõppe olukorda mitte-majanduserialadel adekvaatselt.

Valimist jäid välja suurimates kõrgkoolidest vaid majandusõppele keskendunud kõrgkoolid (näiteks EBS, Eesti-Ameerika Äriakadeemia, Mainori Kõrgkool ja veel mõned) ja mõned kitsama spetsialiseerumisega era- ja avalikud kõrgkoolid. Samuti jäid analüüsist välja mõned ettevõtlusega väga tihedalt integreeritud õppekavad. Kokku analüüsiti 16 kõrgkooli 501 õppekava.

Õppekavade analüüsil tugineti kõrgkoolide veebis avalikustatud õppekava dokumentidele. Õppekavades otsiti aineid, mille väljundiks on teadmised majanduse toimimisest, ettevõtlusest ning ettevõtlikkusega seotud oskustest (nagu nt. projektijuhtimine, organisatsiooni juhtimine jne). Seejärel vaadati, kas konkreetsed õppeained on õppekavas kohustuslikud või valikained.

Eelnevalt tulenevalt hinnati majandus- ja ettevõtlusainete kättesaadavust õppekavades neljal tasemel:

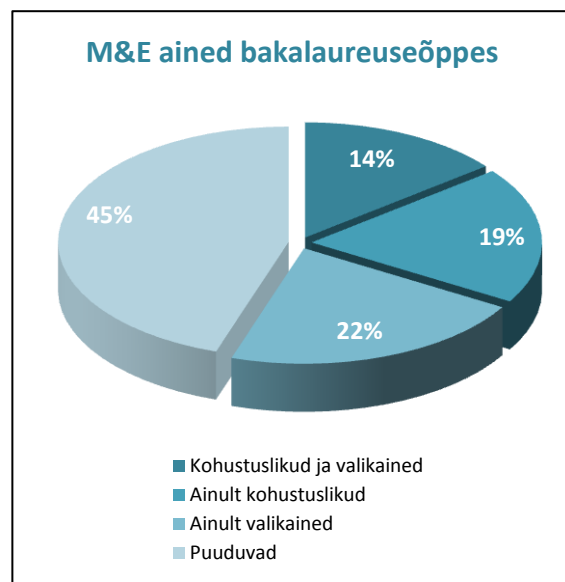
- **Õppekava sisaldas nii kohustuslikke kui ka valikulisi M&E õppeaineid võimaldades tudengitele parimat M&E ainetekättesaadavust;**
- **Õppekava sisaldas ainult kohustuslikke M&E aineid, mis väljendas pigem head või vähemalt rahuldavat kättesaadavust;**
- **Õppekava sisaldas M&E aineid ainult valikainetena, mistõttu võib kättesaadavust pidada minimaalselt rahuldavaks;**
- **Õppekava ei sisaldanud üldse M&E aineid, mille puhul võib kättesaadavust pidada pigem halvaks.**

Antud analüüsi puudusena võib välja tuua selle, et see ei näita, kui palju tudengeid kasutab õppekavades leiduvaid vabaainete ainepunkte M&E ainete võtmiseks.

Samas M&E ainete pakkumine vabaainetena oleks ka integreerituse seisukohalt kõige nõrgem viis, mistõttu ei muudaks vabaainete analüüs oluliselt märal üldpilti M&E ainete integreeritusest õppekavadesse.

Analüüsi tulemusel selgus, et 45% bakalaureuse taseme ja 44% magistritaseme õppekavades puudusid M&E ained täielikult.

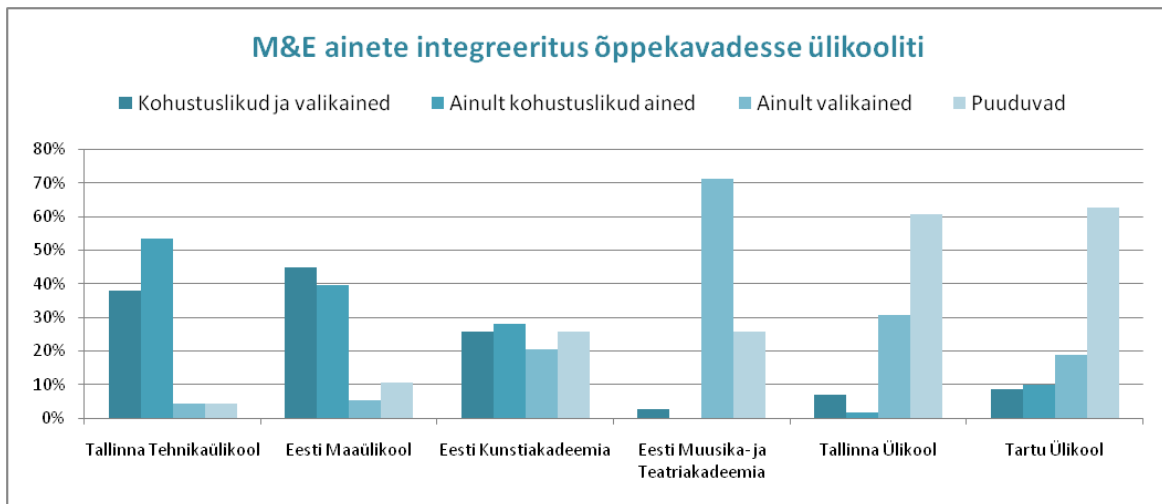
Parem on olukord rakenduskõrghariduse õppekavades, kus M&E aineteta oli vaid 1,6% õppekavades. 35,5% õppekavades oli kombineeritult kohustuslikke ja valikaineid, 58,1% õppekavades olid ainult kohustuslikud ained ning 4,8% õppekavades olid ainult valikained.

Joonis 2 M&E ained bakalaureuse õppekavades, MKM andmed 2009

Sama analüüs näitas M&E ainete integreerituse suurt erinevust kõrgkooliti. Kui Tallinna Tehnikaülikoolis oli M&E ainete õppekavu 4% ja Eesti Maaülikoolis 11%, siis Tallinna Ülikoolis oli vastav näitaja 61% ja Tartu Ülikoolis isegi 63%.

Kuigi võiks eeldada, et M&E ainete pakkumine on tihedamalt seotud kõrgkooliga profiiliga sh. tehnoloogiaerialade osakaaluga kõrgkoolis, näitas analüüs, et sellist järeltust otseselt teha ei saa. Ehkki TTÜ puhul võib pidada ootuspäraseks, et M&E ained on integreeritud pea kõikidesse õppekavadesse, näitavad Kunstiakadeemia ja ka Muusika- ja Teatriakadeemia õppekavade analüüs, et M&E aineid on edukalt integreeritud ka nõ. tehnoloogiakaugetesse õppekavadesse.

Joonis 3 M&E ained õppekavades ülikooliti, MKM andmed 2009

Rakenduskõrgkoolide puhul selliseid suuri kääre ei olnud. Erisused olid pigem selles, et kas M&E ained olid sees kohustuslike- ja valikainete komplektina, vaid kohustuslike või vaid valikainetena.

Lisaks M&E ainete olemasolule ja integreeritusele õppekavadesse on väga oluline tähelepanu pöörata vastavate ainete pakkumise terviklikkusele ja süsteemsusele. See tähendab seda, et kõige ideaalsem oleks variant, mil üksikute M&E ainete lisamise asemel mittemajanduserialadele oleks tudengil võimalik läbida terviklik aineteplokk, mis annaks süsteemsed teadmised ja oskused antud valdkonnast. Üheks illustreerivaks näiteks on Tartu Ülikool, kus 206 mitte-majanduserialatudengit on lisaks põhierialale valinud majandus- ja ettevõtlusõppe mooduli kõrvalerialaks TÜ Majandusteaduskonnas. Tervikplokk M&E aineid annab majanduses kahtlemata tugevama aluse kui mõne ainepunktine aine õppekavas.

Ettevõtlusõpe Eesti ülikoolides, osapoolte hinnangud ja hoiakud, ekspertarvamused

Lühidalt: tudengid suhtuvad positiivselt ettevõtlusõppesse ja sooviks seda rohkem näha oma õppekavades. Ekspertid leiavad, et kasutusel olevad meetodid vajavad edasiarendamist.

2008.a. viidi GUESS programmi raames üliõpilaste hulgas läbi rahvusvaheline uuring, selgitamaks välja tudengite hoiakuid ettevõtluse õpetamise ja õppimise suhtes. Ehkki rahvusvaheline uuring ei ole

veel ametlikult avaldatud saame me siinkohal kasutada andmeid, mis baseeruvad Eesti küsitluse tulemustel.⁶

Üldiselt võib uuringu tulemustele tuginedes väita, et tudengid peavad M&E ainete õpetamist väga oluliseks. 74% tudengitest pidas oluliseks erinevate M&E kursuste pakkumist (sh. 55% väga- või äärmiselt oluliseks). Oluliseks peeti äriplaanide koostamise kursuseid (77% vastanutest). Samal tasemel tähtsustati ka üldisemat ettevõtluse, ettevõtte majandusõpetuse ja äri planeerimise loenguid. Veidi vähem tähtsustati ettevõtte loomise simulatsioone (71% vastanutest). Oluliseks peeti ka konkreetse ettevõtte loomise juhendamist (78% vastanutest).

Samal ajal tudengite osalemine vastavalt pakutud kursustel varieerub. 25% tudengitest on osalenud ettevõtluse, ettevõtte majandusõppe ja äriplaneerimise loengutel ning 17% äriplaanide koostamise kursustel. Selline aktiivsust võib teatud mõttes tõlgendada kui suhteliselt suuri kääre tudengite soovide ning reaalse kättesaadavuse vahel ettevõtlusainetele.

Uuringu tulemused viitasid, et tudengite rahulolu pakutavaga on pigem üle keskmise. Erinevate pakutu ettevõtlusõppe vormide lõikes jäi rahulolematute määr 20-28% piiridesse. Enim ei olda rahul ülikoolipoolsete finantseerimisvõimalustega, ettevõtte asutamismängudega ning ettevõtluse, ettevõtte majandusõppe ja äriplaneerimise loengutega.

Kui GUESS uuring andis ülevaate pigem tudengite positiivsetest hoiakutest ettevõtlusõppe suhtes tervikuna, toob 22 Ida- ja Kesk-Euroopa üleminekumaade ettevõtlusõpet uuringud teadlaste rühm oma analüüsis⁷ välja ridamisi ettevõtlusõppe sisulisi probleeme.

Nii näiteks on liiga palju õpet emakeeles, mis ei võimalda kasutada kogunud välislektoreid ning huvitavaid juhtumanalüüse. Samuti kasutatakse liiga palju nn passiivseid õpetamismeetodeid ja aktiivõpe osakaal õppekavades on tagasihoidlik.

Samuti töid eksperdid välja, et vähesed kursused on keskendunud ettevõtliku hoiaku loomisele ning praktikuid ja vilistlasi kasutatakse õppeainete andmisel vähesel määral.

Selle kõige taustal paistab silma ka vähene teaduslik baas ettevõtlusõppele. Ida- ja Kesk-Euroopas on teadlaste hinnangul vaid 3-5 keskust, kes tegelevad teaduspõhiselt ettevõtlusõppega.

Kokkuvõte hetkeolukorrast Eestis

Kuigi retoorikas on erinevad osapooled sageli toetanud elanike ettevõtlikkust, ülikoolide suuremat seost ettevõtlusega ja teadmispõhisele majandusele ülemineku vajadust, näitavad erinevad analüüsid, et tänase olukorraga rahul olla ei saa.

Eesti elanike ettevõtlikkus on küll tõusnud Euroopa keskmisele tasemele, kuid meie inimesed leiavad, et neil puuduvad teadmised ja oskused ettevõtlusega tegelemiseks. Loogiline oleks, et mida paremini on vastavate teadmiste- ja oskuste pakkumine integreeritud haridussüsteemi, seda väiksemaks kahaneb antud probleem.

⁶ Global University Entrepreneurial Spirit Students' Survey, 2009, TTÜ andmebaas, prof. Venesaare vahendusel. Küsitleti viie Eesti ülikooli tudengeid sh. enim oli vastanute hulgas äri- ja juhtimistudengeid, humanitaar- ja õpetajakoolitus/hariduserialade tudengeid.

⁷ Urmas Varblane, Tõnis Mets, Piero Formica, „Developments in the Teaching of Entrepreneurship in European Transition Economies“, 8. ptk. OECD raportis „Entrepreneurship and Higher Education“, 2008

Lähtuvalt meie vajadusest liikuda teadmispõhise majandusmudeli suunas, tuleks erilist rõhku pöörata ettevõtlus- ja majandusainete integreeritusele mitte-majanduserialade õppekavades kõrgkoolides. Paraku näitas mitte-majanduserialade kaardistus, et üldine olukord ei anna rahuloluks põhjust. Umbes 45% bakalaureuse- ja magistriõppe mitte-majanduserialade õppekavades puudusid igasugused majandus- ja ettevõtlusained ning vaid 14-15% õppekavades oli tudengil ligipääs nii kohustuslikele kui ka valikainetele majanduse- ja ettevõtluse valdkonnas.

Samal ajal peavad tudengid ise majanduse- ja ettevõtlusainete õpetamist õppekavade raames väga oluliseks. Kolm neljast tudengist tahaks oma õppekavas näha ettevõtluskursuseid. See on aga selges vastuolus vastavate ainete kättesaadavusega kõrgkoolides.

Ettevõtlusõppe tegevuskava aastateks 2010-13

Tuginedes ettevõtlusõppe töögrupis osalejate ja partnerorganisatsioonide tagasisidele on ettevõtlusõppe arendamise fookusvaldkondadeks:

- 1) ettevõtlusõppe sisu ja kvaliteedi arendamine ning
- 2) ettevõtlus õppe laiema kättesaadavuse ja erialaõppesse integreerituse tagamine

I fookus: ettevõtlusõppe sisu ja kvaliteedi arendamine

Parandamiseks tänast olukorda ettevõtlusõppe valdkonnas on esmatähtis keskselt arendada ettevõtlusõppe sisu ja kvaliteeti. Läbi selle tegevuse luuakse baas ettevõtlusainete kättesaadavuse parandamiseks ja laiemaks integreerimiseks mitte-majanduserialade õppekavadesse.

Põhimõtted

Töögrupi ja asjaomaste organisatsioonide koostöös töötati välja põhimõtted, millest lähtuvalt tuleks ettevõtlusõppe sisu ja kvaliteeti arendada.

Ettevõtluse aluseks on ettevõtlik inimene

Ettevõtlusõppe ei ole kitsalt majandus- või uue äri alustamise õpe. Ettevõtlusõppe läbi omandatakse oskusi, teadmisi ja hoiakuid, mis on laiemalt rakendatavad väga erinevates tegevussfäärides. Ettevõtlusõppe sisu ja kvaliteedi arendamisel tuleks lähtuda järgmistest ideedest ja soovitudest:

1. ettevõtlusõppe aitab tekitada tudengis huvi ettevõtluse vastu ning anda ettekujutus, mida ühe idee ellu viimine ja realiseerimine endast kujutab;
2. ettevõtlusõppe aitab tõsta tudengite oskusi ja teadmisi valikute ja otsuste tegemisel, valitu eest vastutamisel, ajaplaneerimisel ja meeskonnatöös;
3. ettevõtlusõppe aitab tudengitel teha kaalutletud karjäärivalikuid ning avastada endas ettevõtlikkuse potentsiaali.

Areng läbi koostöö

Ettevõtlusõppe sisu ja kvaliteedi arendamine saab kõige efektiivsemalt sündida asjaomaste organisatsioonide tihedas koostöös, kuid juhtiv roll arendustegevuses peab jääma kõrgkoolidele. Vaid koostöös on võimalik sõnastada ettevõtlusõppe väljundid, planeerida ühiseid arendustegevusi ning kasutada nii oma- kui välismaiseid ressursse optimaalselt.

Teooria ja praktika käsikäes

Ettevõtlusõppe sisu- ja kvaliteeti arendades tuleb võrdset tähelepanu pöörata nii õppe teoreetilisele kui praktilisele küljele. Just läbi praktikute vahendatud ja õppija isikliku kogemus kinnistub õpitu kõige efektiivsemalt.

Väliskompetentsi kaasamine

Toetamaks Eesti oma ettevõtlusõppe valdkonna kompetentsi ja tugevdamaks ettevõtlusõppe rahvusvahelistumist on vajalik ettevõtlusõppe arendamise ja õpetamise kaasata senisest enam väliskompetentsi nii valdkonna teadus- ja arendustegevuseks kui õppetöök.

Teaduspotsiaali integreerimine õppetöösse

Teaduspõhise majanduse konkurentsieelis aluseks on teaduspotsiaali laialdasem rakendamine. Ettevõtlusõppe sisu ja kvaliteeti arendades tuleb silmas pidada ka kohaliku teaduspotsiaali kasutamist, sidudes teadustöö tulemusi ettevõtlusõppe praktiliste vormide, nagu näiteks kommertsialiseerimisprojektidega.

Tegevused

Lähtuvalt ülaltoodud põhimõtetest on välja töötatud ettepanekud ettevõtlusõppe sisu ja kvaliteedi arendamiseks.

Tegevus	Elluviimine, rakendaja	Ajaline raamistik	Rahastamise allikas
1. Õpiväljundite sõnastamine			
Ettevõtlusõppe sisu ühtlustamiseks ja kvaliteedi tagamiseks:			
1.1. Ettevõtlus- ja majandusõppe õpiväljundite/õpitulemuste sõnastamine erinevatel kõrghariduse esimese ja teise astme mitte-majanduserialade õppekavadel.	Moodustada eraldi ekspertgrupp kõrgkoolide, ettevõtete/erialaliitude ja avaliku sektori esindajatest. Töögruppi juhivad ettevõtlusõppe akadeemilise taustaga ekspert. Töögruppi koordineerib SA Archimedes	2009 IV kvartal: ekspert-grupi moodustamine 2010 I kvartal: õpiväljundite raam-dokumendi valmimine	SA Archimedes Primus programm Eelarve täpsustatakse 2009 IV kvartalis
1.2. Ettevõtlusega seotud üldiste õpiväljundite sõnastamine Kõrgharidusstandardi Lisas 1 „Kõrgharidusastmete õpiväljundid ning seos kvalifikatsiooni-raamistikuga“	HTM	2010 I poolaastal	
1.3. Töögrupi poolt tehtud ettepanekute ja sõnastatud õpiväljundite integreerimine õppekavadesse	Kõrgkoolid	2010-2013 Vahehindamine (progressi raport) 2011 II poolaastal	
2. Õppematerjalide arendamine			
Ettevõtlusõppe sisu kvaliteedi tagamiseks:			
2.1. Eesti ettevõtete kaasuste ja kohandatud väliskaasuste väljatöötamine, avatud kaasuste andmebaasi loomine	Kaasuste andmebaasi loomine lähteülesande koostamine kõrgkoolide koostöös. Riigihanke korraldab ja koordineerib EAS	2010 I pa	EAS teadlikkuse ning teadmiste ja oskuste programm. Eelarve koostatakse 2009 aasta IV kvartalis
2.2. Käesolevale tegevuskavale vastavate ettevõtlusõppe õppematerjalide väljatöötamine ja väljaandmine.	Kõrgkoolide koostöös. Kordineerib SA Archimedes	2010 II pa	SA Archimedes Primus programm. Eelarve koostatakse 2010 aasta I kvartalis
2.3. Praktikakorralduse arendamine ja ettevõtluspraktikute loengutesse kaasamine	Kõrgkoolid	2010 I pa	
3. Õppejõudude koolitamine ja väliselektorite kaasamine			

Ettevõtlusõppe laiema kättesaadavuse tagamiseks ja õppekvaliteedi arendamiseks:

<p>3.1. Töötada välja õppejõududele suunatud ettevõtlusõppe täiendõppeprogramm</p> <p>Õppejõududele täiendkoolitusvõimaluste pakkumine kahele sihtgrupile:</p> <p>1) ettevõtlusõppe õppejõududele, ettevõtlikkust stimuleerivate õpetamismeetodite kasutamise süvendamiseks/omandamiseks ning uute kaasuste kasutamiseks;</p> <p>2) LTT ja õpetajakoolituse õppejõududele ettevõtlusõppe integreerimiseks erialaspetsiifilistesse ainetesse (ülekantavad teadmised ja oskused).</p>	<p>Täiendkoolitus-programmi koordineerib SA Archimedes</p>	<p>Täiendkoolituse sisu välja-töötamine 2010 II pa</p> <p>Täiendkoolitu sprogrammi algus 2010 II pa/2011</p>	<p>SA Archimedes Primus programm.</p> <p>Eelarve koostatakse 2010 aasta I kvartalis</p>
<p>3.2. Ettevõtluslektorite ja -mentorite programmi „Ettevõttest akadeemiasse“ väljatöötamine</p>	<p>EASi, kõrgkoolide, teadus- ja tehnoloogiaparkide koostöös valmistatakse ette programmi lähtedokument.</p> <p>Koordineerib EAS</p>	<p>2011/12 õppe-aastast</p>	<p>EAS teadlikkuse ning teadmiste ja oskuste programm</p>
<p>3.3. Õppejõudude stažeerimisprogramm „Akadeemiast ettevõttesse“</p>	<p>EASi, kõrgkoolide, teadus- ja tehnoloogiaparkide koostöös valmistatakse ette programmi lähtedokument.</p> <p>Programmi elluviimist koordineerib EAS</p>	<p>2011/12 õppe-aastast</p>	<p>MKM teadlikkuse ning teadmiste ja oskuste programm</p>
<p>3.4. Välisõppejõudude ettevõtlusõppesse kaasamine</p>	<p>Tegevuse elluviimine toimub kõrgkoolide juhtimisel, läbi ühisõppekavade arendamise</p>	<p>2011/12 õppe-aastast</p>	<p>HTM-i Dora meede</p>

II fookus: Ettevõtlusõppe laiema kättesaadavuse ja erialaõppesse integreerituse tagamine

Tuginedes MKMi poolt läbi viidud uuringust ettevõtlusõppe integreeritusest mitte-majanduserialade õppekavadesse tehti töögrupi ja asjaomaste organisatsioonide poolt ettepanek parendada majandus- ja ettevõtlusainete kättesaadavust ja integreeritus erialaõppesse.

Põhimõtted

Ettevõtlusõppe integreerimisel ja kättesaadavuse parandamisel soovitame tugineda järgmistele põhimõtetele:

Valikainena bakalaureuse ja rakenduskõrghariduse tasemel kõigile õppuritele

Valikainena majandus- ja ettevõtlusaine pakkumine võimaldab õppuril paremat ligipääsu vastavatele teadmistele ja oskustele.

Loodus-, täppis- ja tehnoloogia (LTT) ja õpetajakoolituse valdkonna erialade õppekavades kohustuslik ettevõtlusainete moodul

Tulenevalt riiklikes strateegiates püstitatud eesmärkidest liikuda teadmuspõhise majandusmudeli suunas on tarvilik LTT erialade õppuritele pakkuda ettevõtlusainete moodulit õppekava kohustusliku osana.

Ettevõtlikkus ülekantavate teadmiste ja oskustena erialaainetes

Parendamaks õppurite oskuseid ja teadmisi õpitut rakendada ettevõtluses või majanduses laiemalt tuleb praktiliste (majanduslike) väljundite komponenti integreerida erialaainetesse.

Majandus- ja mitte-majanduserialade tihedam integreeritus

Teadmuspõhine majandus vajab tihedat koostööd nii erialaspetsialistide kui majandusekspertide vahel. Sellise koostöö vundamendina tuleb arendada ühiseid õppevorme majandus- ja mitte-majanduserialade vahel (näit. ühised õppekavavälised seminarid, temaatilised konverentsid jne).

Tegevused

Lähtuvalt ülaltoodud põhimõtetest on välja töötatud edasine tegevuskava ettevõtlusainete kättesaadavuse parandamiseks ja integreerimiseks:

Tegevus	Elluviimine, rakendaja	Ajaline raamistik	Rahastamise allikas
1. Ettevõtlusõppe baastase			
Tuginedes väljatöötatud ettevõtlusõppe õpiväljunditele kõrgkoolide koostöös:			
1.1. töötada välja kohustuslikud ettevõtlus- ja majandus ained/ainete (ühis)moodul LTT ja õpetajakoolituse erialadele bakalaureuse, rakendus-kõrghariduse ja magistri tasemel	Kõrgkoolide koostöös moodustatud ekspertide töögrupp	Töögrupi moodustamine 2010 II kvartal. Mooduli väljatöötamine 2011/12 õppeaastaks	Mooduli väljatöötamine HTMi koostöömeetme raames. Eelarve koostatakse 2010 aasta I kvartalis
I/II etapp: TA&I prioriteetsed valdkonnad, magistriõppes		2011/12 õppeaastast 2011/12 õppeaastast	Riigieelarvest
I/II etapp: õpetajakoolitus, magistriõppes			
III etapp: Eelmised prioriteetidid + LTT ja õpetajakoolitus I ja II aste		2012/13 õppeaastast	

1.2. Töötada välja valikained/ainetemoodul mitte LTT erialadele bakalaureuse, rakendus-kõrghariduse ja magistri tasemel	Kõrgkoolide koostöös moodustatud ekspertide töögrupp	Töögrupi moodustamine 2010 II kvartal. Mooduli väljatöötamine 2011/12 õppeaastaks	Mooduli väljatöötamine HTMi koostöömeetme raames.
1.3. Integreerida ettevõtlusaine(d) LTT õppekavadesse lähtudes tegevuskavas toodud põhimõtetest	Kõrgkoolid	2010-2013, vahehindamine 2011 II poolaastal	

2. Teadusmahuka ettevõtluse õpetamise suund

Tuginedes riiklikes strateegiadokumentides toodud eesmärkidele liikuda teadusmahuka majandusstruktuuri suunas:

2.1. Arendada välja ühisõppekava „Tehnoloogia juhtimine ja ettevõtlus“ kahe spetsialiseerumisega: tehnoloogia-põhise ettevõtte loomine ja tehnoloogia-põhise ettevõtte juhtimine ning antud õppekava raames valikmoodul majandus- ja ettevõtlusõppe magistritasemele tutvustamiseks tehnoloogia arenguid ja tehnoloogilisi võimalusi.	TÜ ja TTÜ juhtimisel Avatud teistele kõrgkoolidele	Õppekava käivitamine mitte hiljem kui 2011/12 õppeaastast	Vastava suunitlusega õppekava arendamise projekt on 2009.a. saanud HTMi koostöömeetmist toetuse mahus X miljonit krooni.
2.2. Tagada ühisõppekava „Tehnoloogia juhtimine ja ettevõtlus“ õppekohtade riiklik finantseerimine ja prototüübifaasi projektide rahastamine	HTMi juhtimisel Prototüübifaasi toetusmeede MKMi juhtimisel teadmiste- ja tehnoloogiasirde meetmete eelarvest, rakendaja EAS	Õppekava käivitamine mitte hiljem kui 2011/12 õppeaastast	Riigieelarve MKMi teadmiste ja tehnoloogiasirde meede

3. Majandus- ja LTT/muude erialainete tihedam integratsioon

Tagamaks parem teadmiste- ja oskuste ülekannet majandus- ja muude erialainete õppurite vahel:

3.1. Töötada välja ühis-seminaride jt. õppekava väliste ettevõtlusõppe tegevuste programm tehnoloogia ja majanduse eriala üliõpilaste ühisõppeks.	Kõrgkoolide ettevõtlusõppe keskuste ja teadmiste- ja tehnoloogiasirde üksuste koostöös töötatakse välja lähtedokument. Elluviimist koordineerib EAS	2010/2011 õppeaastast	EAS teadlikkuse ning teadmiste ja oskuste programm
3.2. Üliõpilasfirma programmi väljatöötamine	Kõrgkoolide koostöös, MKMi koordineerimisel	2010/2011 õppeaastast	EAS teadlikkuse ning teadmiste ja oskuste programm

Tegevuskava rakendamine

Ettevõtlusõppe arendamise kava näol on tegemist koordineeriva tegevuskavaga, kus ülesanded jagunevad nii avaliku sektori erinevate osapoolte kui kõrgkoolide vahel.

Üldine juhtimine ja progressi jälgimine

Tegevuskava rakendamise üldist koordineerimist ja progressi jälgimist teostab MKMi moodustatud komisjon, kes antud tegevuskava välja töötas.

Vastav komisjon annab aru majandus- ja kommunikatsiooni ministrile, haridus- ja teadusministrile ning innovatsioonipoliitika komisjonile kaks korda aastas.

Sellest tulenevalt kohtub vastav komisjon mitte harvem kui kaks korda aastas.

Riiklikul tasemel tuleks tegevuskava vahehindamine ette näha aastatel 2011-12.

Tegevuste juhtimine

MKMi tegevused

MKMi ja tolle allasutuste tegevusvaldkonda kuuluvate asutuste tegevuste juhtimise ja jälgimise eest jääb vastutama MKMi Majandusarengu osakond, tehnoloogia- ja innovatsioonitalitus.

HTMi tegevused

HTMi ja tolle allasutuste tegevusvaldkonda kuuluvate asutuste tegevuste juhtimise ja jälgimise eest jääb vastutama HTMi Kõrghariduse osakond.

Kõrgkoolide tegevused

Kõrgkoolide tegevusvaldkonna tegevuste koordineerimine võiks jääda Rektorate Nõukogu (ERN) ja Rakenduskõrgkoolide Rektorate Nõukogu (RKRN) pädevusse.

Ülikoolide puhul on paljudes arendustes kandev rolli Tartu Ülikoolil ja Tallinna Tehnikaülikoolil, mistõttu nendel on ka suurem vastutus tegevuste elluviimise osas.

Lisa. Majandus- ja ettevõtlusained Eesti kõrgkoolide mitte-majanduserialade õppekavades

Uurimaks majandus- ja ettevõtlusainete (M&E) integreeritust mitte-majanduserialade õppekavadesse viis Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium 2009.a. juulis läbi kõrgkoolide õppekavade analüüsi. Kuigi Eestis on kokku 34 kõrgharidust pakkuvat õppeasutust, viidi õppekavade analüüs läbi 16-s (6 avalik-õiguslikku ülikooli ja 10 rakenduskõrgkooli). Tegemist on tudengite arvu poolest suurimate kõrghariduse õppekavasid õpetavate õppeasutustega, milles õppivate tudengite arv moodustab ligi 81% kõikidest vastavatest õppeasutustest.

Seega võib öelda, et tegemist on piisavalt suure valimiga peegeldamaks tänast ettevõtlusõppe olukorda mitte-majanduserialadel adekvaatselt.

Valimist jäid välja suurimates kõrgkoolidest vaid majandusõppele keskendunud kõrgkoolid (näiteks EBS, Eesti-Ameerika Äriakadeemia, Mainori Kõrgkool ja veel mõned) ja mõned kitsama spetsialiseerumisega era- ja avalikud kõrgkoolid. Samuti jäid analüüsist välja mõned ettevõtlusega väga tihedalt integreeritud õppekavad. Kokku analüüsiti 16 kõrgkooli 501 õppekava.

Õppekavade analüüsil tugineti kõrgkoolide veebis avalikustatud õppekava dokumentidele. Õppekavades otsiti aineid, mille väljundiks on teadmised majanduse toimimisest, ettevõtlusest, ettevõtlikkusega seotud oskustest (nagu nt. projektijuhtimine, organisatsiooni juhtimine jne). Seejärel vaadati, kas konkreetset õppeained on õppekavas kohustuslikud või valikained.

Eelnevast tulenevalt hinnata majandus- ja ettevõtlusainete kättesaadavust õppekavades neljal tasemel:

- **Õppekava sisaldas nii kohustuslikke kui ka valikulisi M&E õppeaineid võimaldades tudengitele (teoreetiliselt) parimat M&E ainete kättesaadavust;**
- **Õppekava sisaldas ainult kohustuslikke M&E aineid, mis väljendas pigem head või vähemalt rahuldavat kättesaadavust;**
- **Õppekava sisaldas M&E aineid ainult valikainetena, mistõttu võib kättesaadavust pidada minimaalselt rahuldavaks;**
- **Õppekava ei sisaldanud üldse M&E aineid, mille puhul võib kättesaadavust pidada pigem halvaks.**

Alljärgnevalt toome ära analüüsi koondtabelid ja lühikese kokkuvõtte iga analüüsitud kõrgkooli kohta.

Tabel 1. Majandus- ja ettevõtlusainete integreeritus õppekavadesse Eesti kõrgkoolides

	Õppekavu	KjaV*	%	K**	%	V***	%	P†	%
KOKKU	501	97	19,4%	116	23,2%	103	20,6%	185	36,9%
Tartu Ülikool	139	12	8,6%	14	10,1%	26	18,7%	87	62,6%
Magister	76	3	3,9%	7	9,2%	14	18,4%	52	68,4%
Bakalaureus	43	2	4,7%	2	4,7%	8	18,6%	31	72,1%
Rakenduskõrgharidus	17	7	41,2%	3	17,6%	3	17,6%	4	23,5%
B+M	3	0	0,0%	2	66,7%	1	33,3%	0	0,0%
Tallinna Ülikool	117	8	6,8%	2	1,7%	36	30,8%	71	60,7%
Magister	68	4	5,9%	2	2,9%	23	33,8%	39	57,4%
Bakalaureus	49	4	8,2%	0	0,0%	13	26,5%	32	65,3%
Tallinna Tehnikaülikool	71	27	38,0%	38	53,5%	3	4,2%	3	4,2%
Magister	31	12	38,7%	13	41,9%	3	9,7%	3	9,7%
Bakalaureus	25	9	36,0%	16	64,0%	0	0,0%	0	0,0%
Rakenduskõrgharidus	15	6	40,0%	9	60,0%	0	0,0%	0	0,0%
Eesti Maaülikool	38	17	44,7%	15	39,5%	2	5,3%	4	10,5%
Magister	25	8	32,0%	11	44,0%	2	8,0%	4	16,0%
Bakalaureus	13	9	69,2%	4	30,8%	0	0,0%	0	0,0%
Eesti Kunstiakadeemia	39	10	25,6%	11	28,2%	8	20,5%	10	25,6%
Magister	23	10	43,5%	1	4,3%	6	26,1%	6	26,1%
Bakalaureus	16	0	0,0%	10	62,5%	2	12,5%	4	25,0%
Eesti Muusika ja Teatriakadeemia	35	1	2,9%	0	0,0%	25	71,4%	9	25,7%
Magister	14	1	7,1%	0	0,0%	12	85,7%	1	7,1%
Bakalaureus	21	0	0,0%	0	0,0%	13	61,9%	8	38,1%
Tallinna Tehnikakõrgkool	15	10	66,7%	5	33,3%	0	0,0%	0	0,0%
Rakenduskõrgharidus	15	10	66,7%	5	33,3%	0	0,0%	0	0,0%
Eesti Mereakadeemia	6	5	83,3%	1	16,7%	0	0,0%	0	0,0%
Rakenduskõrgharidus	6	5	83,3%	1	16,7%	0	0,0%	0	0,0%
Lennuakadeemia	7	0	0,0%	6	85,7%	1	14,3%	0	0,0%
Rakenduskõrgharidus	6	0	0,0%	6	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Magistriõpe	1	0	0,0%	0	0,0%	1	100,0%	0	0,0%
Eesti Infotehnoloogia Kolledž	4	0	0,0%	4	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Rakenduskõrgharidus	4	0	0,0%	4	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Tallinna Pedagoogiline Seminar	3	0	0,0%	2	66,7%	1	33,3%	0	0,0%
Rakenduskõrgharidus	3	0	0,0%	2	66,7%	1	33,3%	0	0,0%
Tallinna Tervishoiu Kõrgkool	7	0	0,0%	7	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Rakenduskõrgharidus	7	0	0,0%	7	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Tartu Kõrgem Kunstikool	7	6	85,7%	1	14,3%	0	0,0%	0	0,0%
Rakenduskõrgharidus	7	6	85,7%	1	14,3%	0	0,0%	0	0,0%
Lääne-Viru Rakenduskõrgkool	1	0	0,0%	1	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Rakenduskõrgharidus	1	0	0,0%	1	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Tartu Tervishoiukõrgkool	7	0	0,0%	5	71,4%	1	14,3%	1	14,3%
Rakenduskõrgharidus	7	0	0,0%	5	71,4%	1	14,3%	1	14,3%
Sisekaitseakadeemia	5	1	20,0%	4	80,0%	0	0,0%	0	0,0%

Rakenduskõrgharidus	4	0	0,0%	4	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Magistriõpe	1	1	100%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%

* Õppekavasse on integreeritud nii kohustuslikud kui valikulised majandus- ja ettevõtlusained.
 ** Õppekavas on ainult kohustuslikud majandus- ja ettevõtlusained.
 *** Õppekavas on majandus- ja ettevõtlusained valikainetena
 † Õppekavas puuduvad majandus- ja ettevõtlusained

Tabel 2. Majandus- ja ettevõtlusained õppetase meti

	Õppekavu	Kohustuslikud ja valikained	%	Ainult kohustuslikud	%	Ainult valikained	%	Puuduvad	%
KOKKU	499	97	19,4%	116	23,2%	101	20,2%	185	37,1%
Bakalaureuseõpe	167	24	14%	32	19%	36	22%	75	45%
Magistriõpe	238	38	16%	34	14%	61	26%	105	44%
Rakenduskõrgharidus	94	35	37%	50	53%	4	4%	5	5%

Tabel 3. Majandus- ja ettevõtlusained ülikoolide õppekavades

	Õppekavu	Kohustuslikud ja valikained	%	Ainult kohustuslikud	%	Ainult valikained	%	Puuduvad	%
KOKKU	439	75	17,1%	80	18,2%	100	22,8%	184	41,9%
Tallinna Tehnikaülikool	71	27	38%	38	54%	3	4%	3	4%
Eesti Maaülikool	38	17	45%	15	39%	2	5%	4	11%
Eesti Kunstiakadeemia	39	10	26%	11	28%	8	21%	10	26%
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia	35	1	3%	0	0%	25	71%	9	26%
Tallinna Ülikool	117	8	7%	2	2%	36	31%	71	61%
Tartu Ülikool	139	12	9%	14	10%	26	19%	87	63%

Tabel 4. Majandus- ja ettevõtlusained rakenduskõrgkoolides

	Õppekavu	Kohustuslikud ja valikained	%	Ainult kohustuslikud	%	Ainult valikained	%	Puuduvad	%
KOKKU	62	22	35,5%	36	58,1%	3	4,8%	1	1,6%
Tartu Kõrgem Kunstikool	7	6	86%	1	14%	0	0%	0	0%
Eesti Mereakadeemia	6	5	83%	1	17%	0	0%	0	0%
Tallinna Tehnikakõrgkool	15	10	67%	5	33%	0	0%	0	0%
Sisekaitseakadeemia	5	1	0,2	4	0,8	0	0	0	0
Lennuakadeemia	7	0	0%	6	86%	1	14%	0	0%
Eesti Infotehnoloogia Kolledž	4	0	0%	4	100%	0	0%	0	0%
Tallinna Tervishoiu Kõrgkool	7	0	0%	7	100%	0	0%	0	0%
Lääne-Viru Rakenduskõrgkool	1	0	0%	1	100%	0	0%	0	0%
Tartu Tervishoiukõrgkool	7	0	0%	5	71%	1	14%	1	14%
Tallinna Pedagoogiline Seminar	3	0	0%	2	67%	1	33%	0	0%